

MOKYTOJŲ POŽIŪRIS Į SAVO PROFESIJĄ

O. KREGŽDIENĖ

Tiriamasis klausimas. Socialinės ir darbo psichologijos tyrimai rodo, kad kiekvienos profesijos specialisto veiklos produktyvumui ir jos kokybei didelę reikšmę turi specialisto požiūris į šią veiklą. Teigiamas specialisto požiūris į savo profesiją paprastai daro teigiamą įtaką jo profesinės veiklos kokybei ir produktyvumui. Mėgstamame darbe specialistas parodo daugiau iniciatyvos, kūrybiškumo, ištvėmės. Ir priešingai — neigiamas specialisto požiūris į savo profesiją arba abejingumas jai neigiamai veikia jo profesinės veiklos kokybę ir produktyvumą. Todėl visiškai suprantamas kadry rūšimo įstaigoms keliamas uždavinys — išleisti tik savo profesiją mylinčius specialistus.

Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto studentų profesinio kryptingumo tyrimai parodė, kad yra nemažai studentų, žiūrinčių į savo būsimą profesiją neigiamai arba abejingai. Juos mes vadiname studentais be profesinio kryptingumo. Jų skaičius vidutiniškai siekia iki 40%, o atskirose grupėse svyruoja nuo 15—30% (chemijos specialybė) iki 70—85% (fizikos specialybė). Šių studentų požiūris į savo specialybę-profesiją per 4—5 mokymosi institute metus esamomis sąlygomis keičiasi labai sunkiai ir labai nežymiai mokytojo profesijos naudai. Tik 7% studentų, neturėjusių pedagoginio profesinio kryptingumo pirmajame kurse, jį įgyja, besimokydami institute, ir į mokyklas ateina, teigiamai vertindami savo profesiją¹. Tuo tarpu likusi dalis — vidutiniškai 33% studentų — baigia institutą, neigiamai nusistatę arba abejingi savo profesinės veiklos atžvilgiu.

Siekiant sukurti rezultatyvesnę profesinio auklėjimo sistemą pedagoginiame institute ir ruošti tik savo profesiją mylinčius mokytojus, reikia taip pat nustatyti mokytojų profesinio kryptingumo dėsningumus. Ryšium su tuo mes užsibrėžėme šiuos uždavinius:

1) nustatyti, kokiais motyvais vadovavosi dabar dirbą mokytojai, rinkdamiesi pedagogą profesiją;

2) iširti jų požiūrį dabar į savo profesiją;

3) išsiaiškinti, kaip keitėsi jų pedagoginis kryptingumas, dirbant mokykloje;

4) atskleisti, kokie pagrindiniai sunkumai ir sąlygos verčia mokytojus nusivilti savo profesija ir tuo pačiu mažina šios profesijos populiarumą kitų profesijų tarpe.

¹ O. Kregždienė ir S. Kregždė, Renkantis mokytojo kelią, „Kultūros barai“, 1967, Nr. 9.

Tyrimo metodika. Tyrimams buvo panaudota pusiau uždara anoniminė anketa, kurioje, be kitų, mokytojams buvo pateikti tokie klausimai:

1. Kokios sąlygos apsprendė jūsų profesijos pasirinkimą?
2. Kokį vaidmenį jos turi dabartiniu metu?
3. Kokie sunkumai buvo iškilę jūsų darbo pradžioje?
4. Kokius sunkumus sutinkate dabartiniu metu?
5. Kas jus nuvilia mokytojo darbe?
6. Kas jums padeda mokytojo darbe?
7. Ar patariate savo geriausiems mokiniams, turintiems pedagoginių sugebėjimų, pasirinkti mokytojo profesiją?
8. Ką siūlote mokytojo darbui pagerinti?
9. Jeigu būtų galimybė, ar jūs keistumėte savo profesiją?
10. Kaip vertinate savo darbą? Ir kt.

Su šios anketos pagalba 1966 ir 1967 m. buvo apklausti 429 kaimo ir miesto pradinių, aštuonmečių ir vidurinių mokyklų mokytojai. Be to, buvo praversti individualūs pokalbiai su atskirais mokytojais bei mokyklų vadovais.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė. Mokytojų atsakymai į klausimą: jeigu būtų galimybė, ar jūs keistumėte savo profesiją, mūsų nuomone, ryškiausiai atspindi mokytojo požiūrį į pedagogo profesiją. Todėl pagal atsakymus į šį klausimą mes sudarėme I lentelę.

I lentelė

Mokytojo darbo stažas (imtinai)	Mokytojų požiūris į savo profesiją									Neatsako (vyrų ir moterų kartu) (%)
	Tirtų mokytojų skaičius			Profesijos nekeistų (%)			Profesiją keistų (%)			
	vyrų	mo-terų	iš viso	vyrų	mo-terų	iš viso	vyrų	mo-terų	iš viso	
iki 5	22	90	112	31,8	38,8	37,5	63,6	45,5	49,1	13,4
6—10	15	63	78	33,3	41,3	37,2	80	47,6	55,1	7,7
11—15	22	78	100	22,7	41	37	59	51,3	53	10
16—20	21	57	78	33,3	57	50	61,9	35	42,3	7,7
daugiau kaip 20	29	32	61	20,6	50	36,6	62	40,6	50,8	13,1
Iš viso	109	320	429	25,8	44,0	39,4	64,2	48,4	50,1	10,5

Iš I lentelės matyti, kad pagal požiūrį į savo profesiją mokytojus galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes. Pirmoji grupė — 39,4% — patenkinti savo profesija ir jos nekeistų į jokią kitą. Antroji grupė — 50,1% — nepatenkinti savo profesija ir ją keistų į kitą, o kai kurie nurodo, kad būtinai keis. 10,5% mokytojų aiškiaus požiūriu į savo profesiją nepateno. Iš lentelės taip pat matyti, kad pirmosios grupės mokytojų (patenkintų savo profesija) skaičius, didėjant stažui, nedidėja, o antrosios grupės (nepatenkintų savo profesija) nemažėja. Tai rodo, kad ne tik dešimties, bet ir daugiau kaip dvidešimties metų praktinis pedagoginis darbas kai kurių mokytojų nepaveikė, kad jie pamiltų mokytojo profesiją, prie jos priprastų, adaptuotųsi.

Lentelė taip pat atspindi lyties atžvilgiu mokytojų sudėtį ir jų požiūrį į savo profesiją. Iš 429 mūsų tirtų mokytojų 320 yra moterys (tai sudaro 74,6%) ir tik 109 (25,4%) vyrai. Jei dvidešimties ir daugiau metų darbo stažą turinčių mokytojų tarpe vyrų ir moterų skaičius yra maždaug vienodas, tai jaunesnių mokytojų tarpe vyrų skaičius apytikriai keturis kartus mažesnis, negu moterų. Vyrų ir moterų požiūriu į mokytojo profesiją duomenys rodo, kad nepatenkintų mokytojo profesija vyrų skaičius siekia 64,2%, o moterų — 48,4%.

Kyla klausimai, kodėl vieni mokytojai patenkinti savo profesija, o kiti nepatenkinti ir net nusivylę, kuo šie mokytojai skiriasi vieni nuo kitų, kad apie tą pačią profesiją jie yra tokios skirtingos nuomonės. Mums atrodo, kad į šiuos klausimus iš dalies galima atsakyti, remiantis 2 ir 3 lentelėmis, kurių duomenys atspindi mokytojų profesijos pasirinkimo ir jų dabartinės veiklos motyvus.

2 lentelė

Mokytojų, patenktų savo profesija, motyvai

Stazas (imtinai)	Mokytojų skaičius	Pirmaeiliai motyvai, pasirenkant profesiją				Pirmaeiliai dabartinės veiklos mo- tyvai
		A grupė		B grupė		A grupė
		skaičius	%	skaičius	%	
iki 5	42	38	90,5	4	9,5	42
6—10	29	22	75,9	7	24,1	29
11—15	37	32	86,2	5	13,8	37
16—20	39	29	74,1	10	25,9	39
daugiau kaip 20	22	21	95,5	1	4,5	22
Iš viso	169	142	84	27	16	169

Pastaba. Motyvai — meilė darbui su vaikais, visuomeninė profesijos reikšmė, pedagoginiai sugebėjimai — 2 ir 3 lentelėse pažymėti A grupe.

Motyvai — situacija, mokymosi galimybės, šeimos padėtis, meilė dalykui, tėvų, mokytojų, draugų poveikis — pažymėti B grupe.

2 lentelės duomenys rodo pirmosios grupės (patenktų savo profesija) mokytojų motyvus. Iš lentelės matyti, kad iš 169 šios grupės mokytojų 142, tai yra 84%, rinkdamiesi mokytojo profesiją, vadovavosi pirmiausia tokiais motyvais, kaip meilė darbui su vaikais, visuomeninė mokytojo profesijos reikšmė, pedagoginiai sugebėjimai, kurie, mūsų nuomone, reiškia profesinį pedagoginį asmenybės kryptingumą. Kiti motyvai, kaip situacija, mokymosi galimybės, šeimos padėtis, atostogos, atlyginimas,

3 lentelė

Mokytojų, nepatenktų savo profesija, motyvai

Stazas (imtinai)	Mokytojų skaičius	Pirmaeiliai motyvai, pasirenkant profesiją		Pirmaeiliai dabartinės veiklos motyvai	
		A grupė		B grupė	
		skaičius	%	skaičius	%
iki 5	55	26	47,3	29	52,7
6—10	43	23	53,5	20	46,5
11—15	53	20	37,7	33	62,3
16—20	33	12	36,4	21	63,6
daugiau kaip 20	31	16	51,6	15	48,4
Iš viso	215	97	45	118	55

jiems visai neturėjo reikšmės arba turėjo antraeilę reikšmę. Ir tik 27 mokytojai, t. y. 16%, mokytojo profesiją pasirinko, pirmiausia vadovaudamiesi tokiais motyvais, kaip susidariusi situacija, mokymosi galimybės, šeimos padėtis, meilė dalykui, mokytojų, tėvų, draugų poveikis ir panašiai. Tokie motyvai, kaip meilė darbui su vaikais, visuomeninė profesijos reikšmė, pedagoginiai sugebėjimai, jiems neturėjo reikšmės arba turėjo antraeilę reikšmę. Tačiau ši palyginti negausi grupelė mokytojų nežada keisti profesijos, priprato, pamilo vaikus ir savo profesiją. Dabartiniu metu šie

mokytojai savo pedagoginę veiklą pirmiausia motyvuoja meile darbui su vaikais, visuomenine profesijos reikšme, pedagoginiais sugebėjimais. Taigi visi 169 pirmosios grupės mokytojai (patenkinti savo profesija) šiuo metu savo pedagoginę veiklą motyvuoja pirmiausia meile darbui su vaikais, visuomenine profesijos reikšme, pedagoginiais sugebėjimais. Tokie motyvai, kaip susidariusi situacija, šeimos padėtis, mokymosi galimybės, atostogos, atlyginimas ir panašūs, šios grupės mokytojams turi antraeilę reikšmę arba jos visai neturi.

3 lentelė atspindi antrosios grupės (nepatenkintų savo profesija) mokytojų motyvus. Iš jos matyti, kad iš 215 šios grupės mokytojų 118, t. y. 55%, mokytojo profesiją pasirinko atsitiktinai — pirmiausia vadovaudamiesi tokiais motyvais, kaip susidariusi situacija, mokymosi galimybės, šeimos padėtis, mėgstamas dalykas, tėvų, mokytojų, draugų poveikis. Šie mokytojai ir dabar neturi kitų savo pedagoginę veiklą pagrindžiančių motyvų. Jie ir šiandien pirmiausia nurodo tuos pačius, mūsų nuomone, mokytojo profesijai nepakankamus ir neteisingus motyvus. Pažymėtina, kad jų tarpe yra ne tik jaunų mokytojų, kurių darbo stažas siekia iki penkerių metų, bet taip pat ir turinčių dešimties, penkiolikos ir net daugiau kaip dvidešimties metų stažą. Antroji lentelės dalis rodo, kad 97 iš 215, t. y. 45%, mokytojų, šiandien nepatenkintų savo profesija, tiek profesijos pasirinkimą, tiek ir šiandieninę savo pedagoginę veiklą pirmiausia grindžia tokiais motyvais, kaip meilė darbui su vaikais, visuomeninė profesijos reikšmė, pedagoginiai sugebėjimai. Šie mokytojai dažniausiai nurodo, kad pedagoginis darbas jiems patinka ir sekasi, bet pedagogo profesiją, esant galimybėms, jie keistų kita arba iš naujo jos nepasirinktų dėl dabartinių mokytojo darbo sąlygų.

Kodėl toks nemažas skaičius mokytojų, mėgstančių savo profesiją ir sėkmingai dirbančių, yra ja nepatenkinti, kas apsunkina mokytojo darbą, kokios sąlygos nuvilia mokytojus ir mažina mokytojo profesijos prestižą? Iš dalies atsakyti į tai mes galime, pasiremdami šiu, taip pat visų kitų mūsų tirtų mokytojų atsakymais į klausimus: kas juos nuvilia, kokius sutinka sunkumus darbe, ar jie pataria savo mokiniams pasirinkti mokytojo profesiją ar atkalbinėja, kodėl? Tai atspindi 4 lentelė, sudaryta, remiantis 429 apklaustais mokytojais.

4 lentelė

Darbo sąlygos, nuviliačios mokytojus

Eil. Nr.	Sąlyga	Mokytojų skaičius	%
1	Mokinių drausminimo priemonių ribotas poveikis	341	79,5
2	Didelis visuomeninio darbo krūvis	235	54,8
3	Dideli švietimo vadovų reikalavimai	191	44,5
4	Kitų visuomenės narių pažiūra	118	27,5
5	Santykiai su mokinių tėvais	111	25,9
6	Mokinių nenoras mokytis, sunkūs mokiniai	44	10,3
7	Formalizmas ir procentomanija..	41	9,5

Kaip matyti iš 4 lentelės, daugiausia mokytojų — 79,5% — nepatenkinti savo profesija dėl mokinių drausminimo priemonių riboto poveikio. Mokinių drausme, nepareigingumu ir savo teisėmis juos drausminti bei iš jų reikalauti neretai skundžiasi ir geri mokytojai. Tai patvirtino ne tik atsakymai į anketas, bet ir mūsų pokalbiai su mokytojais. Antroje vietoje

eina didelis visuomeninio darbo krūvis (54,8%) ir trečioje — dideli švietimo vadovų reikalavimai pedagoginio darbo srityje (44,5%). Suprantama, kad Švietimo ministerija ir švietimo skyriai reikalauja ir reikalauja, kad mokytojai vykdytų esamas gana plačias ir sudėtingas mokymo programas, nuolat gerintų mokymo ir auklėjimo darbą. Visus šiuos reikalavimus įgyvendinti nelengva ir geram mokytojui, be to, jam reikia daug skaityti, nuolat kelti savo dalykinę ir metodinę kvalifikaciją, kruopščiai ruošti pamokoms, dirbti su atsiliekančiais. Dauguma mokytojų yra ir klasių vadovai. Vadovavimas klasei reikalauja taip pat didelio darbo ir daug laiko. Remdamiesi mūsų turima medžiaga, galime teigti, kad, skiriant mokytojams visuomeninį darbą, neatsižvelgiama į jų profesinio darbo specifiką, užimtumą tiesioginiu darbu. Per dažnai mokytojams tenka taip pat atsakingas daug darbo ir laiko reikalaujantis visuomeninis krūvis. Dėl to ir atsitinka, kad savo profesiją mėgstantis mokytojas, dėl visuomeninio darbo krūvio neįstengdamas be priekaištų atlikti tiesioginio darbo, žada keisti, o, pasitaikius progai, ir keičia profesiją.

Neigiamai mokytojus veikia ir kitų visuomenės narių pažiūra į mokytoją ir jo profesiją (27,5%), taip pat santykiai su mokinių tėvais (25,9%). Matyt, mokytojas dar nejaučia visuomenės ir tėvų pelnytą pagarbą sau ir savo profesijai.

Mokinių nenoras mokytis ir sunkūs mokiniai, mūsų nuomone, yra kasdieniniai mokytojo darbo sunkumai, tačiau mokytojų požiūriui į savo profesiją jie neturi didelės reikšmės. Tik 10,3% mokytojų skundžiasi šiais sunkumais. Kiti mokytojai, matyt, laiko savo profesinę pareigą su jais susidoroti ir sėkmingai tai atlieka.

Pasitaikantis formalizmas ir procentomanija taip pat neturi didelės reikšmės mokytojų požiūriui į savo profesiją.

Tyrimo duomenys akivaizdžiai rodo, kad, be kitų, itin didelę įtaką mokytojų požiūriui į savo profesiją daro psichologinio pobūdžio priežastys, būtent, pedagoginis kryptingumas, pasirenkant mokytojo profesiją. Didelis šio kryptingumo pastovumas, apsprendžiamas, mūsų nuomone, to fakto, kad, rinkdamasis pedagogo profesiją, jaunuolis jau gana gerai ją pažįsta, leidžia daryti išvadą, jog pedagoginio kryptingumo nebuvimas yra esminis pedagoginio profilio mokyklą besirenkančio kandidato trūkumas, kuris esamomis mokymo ir auklėjimo sąlygomis šiose mokyklose yra beveik nenugalimas.

VVPI
Pedagogikos katedra

Įteikta
1968 m. kovo mėn.

ОТНОШЕНИЕ УЧИТЕЛЕЙ К СВОЕЙ ПРОФЕССИИ

О. КРЯГЖДЕНЕ

Резюме

Исследование, проведенное методами полужакрытой анкеты и беседы, охватившее 429 учителей сельских и городских школ Литовской ССР, показало, что у 50% учителей, как с большим, так и малым стажем, наблюдается отрицательное отношение к своей профессии. Эти учителя указывают, что, если бы они имели возможность, то сменили бы свою профессию на другую.

Существенное значение, среди других, для отношения учителей к своей профессии имеют мотивы ее выбора. 84% учителей, которые в настоящее время положительно относятся к своей профессии, в свое

время, выбирая профессию, руководствовались такими мотивами, как любовь к детям, сознание общественной значимости профессии, наличие педагогических способностей. И наоборот, 55% учителей, которые в настоящее время отрицательно относятся к своей профессии, в прошлом руководствовались, в первую очередь, такими мотивами, как случайная ситуация, семейное положение, возможность учиться, любовь к избранному предмету преподавания.

Статья заканчивается выводом, что при отборе кандидатов в педагогические институты необходимо учитывать их педагогическую направленность, те мотивы, которые побудили их выбрать профессию педагога.

TEACHERS' ATTITUDE TOWARDS THEIR PROFESSION

O. KREGZDIENĖ

S u m m a r y

429 town and country teachers of the Lithuanian SSR were interrogated. The investigation of a semi-secret questionnaire and personal talks revealed that 50 per cent of the total number entertained a negative attitude towards their profession, irrespective of the length of service. They would change their profession were it possible, they said.

The motives of their professional choice play a most important part in their later attitude towards the chosen profession. 85 per cent of those, whose attitude towards their profession is positive, were guided in their choice by love for children, social significance of the profession, pedagogical skills. The main motives of choice of those who dislike their profession were: situation, family status, possibility to study, love of a definite subject, etc.

In the end a conclusion is drawn that in preparing good, loving their profession, teachers selection of candidates to pedagogical institutes should be considered; that professional tenor, finding its expression in the motives of choice, plays a decisive part.